

KOMENTARI

Filozofija identiteta i Srbija

U našoj intelektualnoj i uopšte medijskoj sferi dominiraju tendencije koje, eksplicitno ili implicitno, ispoljavaju odbojan odnos prema građanskoj državi iz različitih perspektiva. Među tim tendencijama, ipak, najuticajnije su dve: reč je o poklonicima etnonacionalne države i predstavnicima „Druge Srbije”.

Nacionalisti tradicionalnog kova, u težnji da se približe svom idealu etnički što čistije države, zagovaraju formalno-pravni sistem koji bi bio „čuvar kulturne tradicije srpskog naroda”, tj. koji bi favorizovao pravoslavlje i na njemu počivajuće običaje i vrednosti srpske kulture. Njihova teorijska potka je filozofija kolektivnog identiteta jer oni polaze od pretpostavke da takav dugotrajnom tradicijom stvoreni identitet treba da bude temelj individualnog identiteta. Primarna uloga ustavno-pravnog sistema treba da bude u funkciji učvršćivanja ovog kolektivnog identiteta. Stoga oni, ako ne eksplicitno ono implicitno, stoje na stanovištu da građanska individualna prava treba da budu posredovana kulturno-etničkim pripadništvom. Građanska država, upravo zato što je kulturno-etnički neutralna instanca i što insistira na primatu individualnih prava, predstavlja, po njihovom mišljenju, „kancerozno tkivo” koje razara samo biće države, tj. zajednički kulturno-etnički identitet kao njen supstancijalni temelj.

S druge strane, „Druga Srbija”, iako su joj na retoričkom nivou „puna usta” pojmova građanin i građanska država, priklonila se ideologiji multikulturalizma i komunitarizma, nesvesna činjenice da je u osnovi ove ideologije preruseni pluralizovani etnonacionalizam, jer ona zapravo slavi formalnopravnu institucionalizaciju parohijalnog pripadništva grupnom kulturno-etničkom identitetu. U kulturno-etnički heterogenoj državi kakva je Srbija, to je zapravo prećutni poziv na put u uzajamni aparthejd kao jedini mogući modus vivendi različitih etničkih zajednica od kojih svaka, pod okriljem vlastitog „zaštitničkog” pravnog sistema, živi svoj zaseban, od drugih odvojeni, u vlastite okvire zatvoreni život. Funkcije pravnog sistema koje bi važile za zemlju kao celinu svele bi se tu tendencijski na nešto što ima uglavnom protokolarni i simbolični karakter, što u prvom redu garantuje ovaj i ovakav modus vivendi, a ne interakciju između različitih kolektiviteta i jedinstveno građanstvo. Primarni organizacioni princip „mini” država manjinskih etnosa bio bi kulturno-etnički, a ne građanski princip, jer bi ta država štitila pojedinca ne nezavisno već zavisno od njegovog porekla. Modernim pravnim jezikom rečeno bazični predmet njene zaštite ne bi bio apstraktni građanin već nosilac određenog, konkretnog, partikularnog identiteta. Same ove tendencije u vezi sa manjinama – izražene u težnji za visokim stepenom autonomije na etničkoj osnovi – prisiljavaju i većinsku populaciju – Srbe – da se priklanjaju istoj logici, tj. da teže prilagođavanju pravnog sistema svom kulturno-etničkom pripadništvu, tako da se država – umesto da bude neutralna prema svim kulturnim tradicijama, time što će te kulturne tradicije, kao irelevantne za njeno ustavno-pravno ustrojstvo, otparati u sferu društva, kritičke javnosti i privatnosti – postepeno rastače na jedan broj labavo povezanih etničkih zajednica. Tu je od presudne važnosti činjenica da se taj narod shvata kao ono što je primarno, a vrednost i autoritet šire zajednice kao nešto što je izvedeno. I onda kada taj narod vidi sebe kao deo šire zajednice, on se ponaša tako kao da je posredi transfer na širu zajednicu nekih aspekata njegovog izvornog prava na samoupravu, pod uslovom da ostala ovlašćenja ostanu u njegovim rukama. Stoga on smatra da ima pravo da povрати prenetá ovlašćenja i da se otcepi od zemlje kao celine uz obrazloženje da ga ugrožava.

I jednoj i drugoj od navedenih koncepcija izmiče stanovište sa kojeg bi se mogao uverljivo izložiti kritici koncept nemanjinskih prava koja mogu imati integrativni karakter. Ako zagovornici nacionalne države smatraju da Srbija treba da se konstituiše kao država čiji će supstancijalni temelj biti srpska kulturna tradicija, što će reći čiji će formalno-pravni sistem biti pristrasan prema određenom kulturno-etničkom identitetu, onda se ne vidi kako se može osporiti i drugim kulturno-etničkim entitetima da imaju svojim osobenostima primeren formalno-pravni sistem, tj. svoju „državu u državi”.

S druge strane, ako predstavnici „Druge Srbije” smatraju da je manjinskim grupama dopustivo da osnuju svoje autonomije u kojima će njihova običajnost biti uzdignuta na nivo pravnih normi, čime će one postati u suštini statični i parohijalni identiteti, onda se postavlja pitanje zbog čega takva logika ne bi važila i za Srbe. Problem je, međutim, što će u oba navedena slučaja glavna žrtva biti građanska država čija je potka ne labava koegzistencija u osnovi u sebe zatvorenih etničkih kolektiviteta već njihova interakcija koja otvara mogućnost individualnog multikulturalizma.

Zahtev za sandžačku autonomiju, koja bi obuhvatala i deo Crne Gore, iako krajnje agresivan i sa primesom islamskog fundamentalizma, nije u našoj intelektualnoj javnosti naišao na adekvatan odgovor zato što je naša intelektualna scena zavedena sirenskim zovom komunitarizma koji se zalaže za reintegraciju prava i kulturne tradicije koja implicira homogenizaciju na etnonacionalnoj osnovi i otuda ukidanje kulturne heterogenosti.

*Autor nekoliko knjiga iz oblasti političke filozofije

Slobodan Divjak

objavljeno: 23.09.2010.